

4 (Voortgezet) speciaal onderwijs

4.1 Besturen	122
4.2 Kwaliteitscultuur	124
4.3 Onderwijsresultaten	126
4.4 Het arbeidsmarktgerichte profiel	130
4.5 Grensoverschrijdend gedrag	131
4.6 Kansen voor leerlingen	134
4.7 Passend onderwijs en (v)so-scholen	137
4.8 Nabeschuiving	138

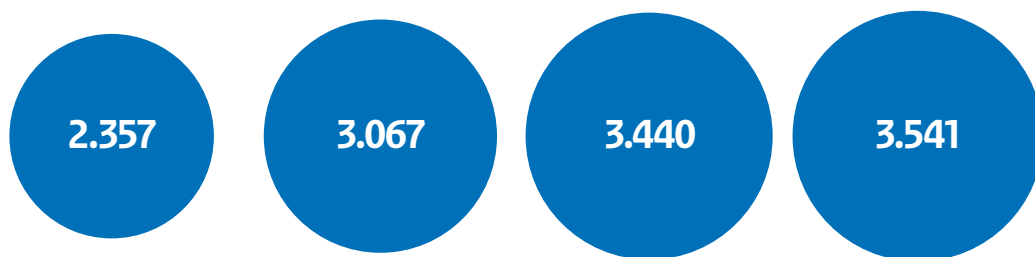
(Voortgezet) speciaal onderwijs

ONTWIKKELING AANTAL EXAMENKANDIDATEN EXTRANEUS EN STAATSEXAMEN

Opnieuw meer eindexamen- kandidaten

In het vso doen elk jaar meer leerlingen eindexamen. In 2016 namen ruim 4.500 leerlingen eraan deel als extraneus of via een staats-examen. Slaagpercentages en examencijfers laten een positief beeld zien.

Staatsexamen

2013

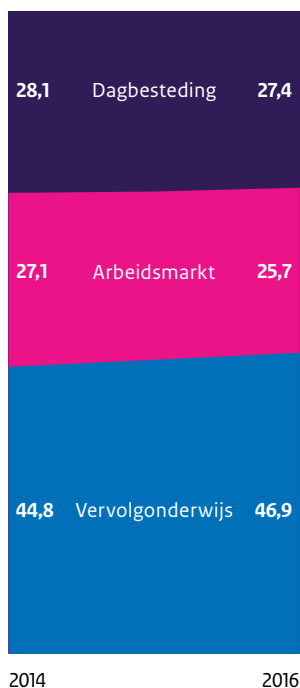

2016

Extraneus

PERCENTAGE LEERLINGEN NAAR UITSTROOMPROFIEL BINNEN HET VSO

Meeste leerlingen volgen profiel vervolgonderwijs

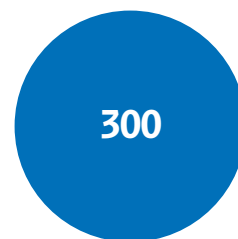
Sinds augustus 2014 plaatsen de scholen voor voortgezet speciaal onderwijs hun leerlingen in een uitstroomprofiel dat hen begeleidt naar dagbesteding, de arbeidsmarkt of het vervolgonderwijs. De meeste leerlingen volgen een leerroute binnen het profiel vervolgonderwijs.

Voorbereiding op de arbeidsmarkt

We zien veel goede voorbeelden van beroepspraktijkvorming binnen het arbeidsmarktgerichte profiel.

Aantal vestigingen

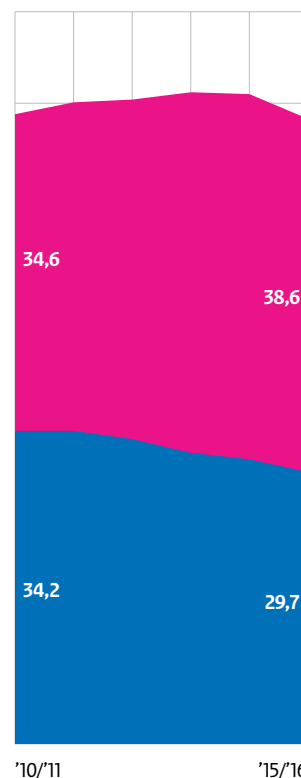
- Speciaal onderwijs
- Voortgezet speciaal onderwijs

Aantal leerlingen

x1.000

- Speciaal onderwijs
- Voortgezet speciaal onderwijs

Bronnen: WHO, 2016; CBS Statline, 2016; OCW, 2016

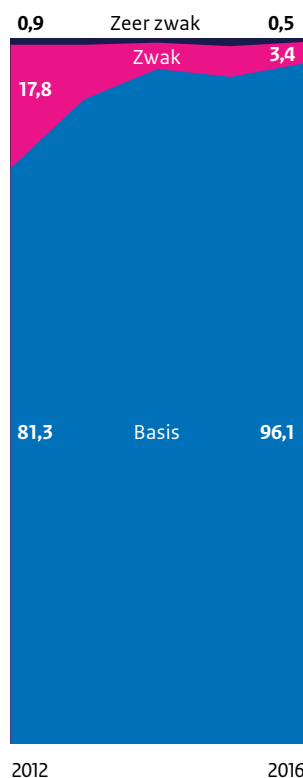
Kansen bieden

Een ambitieus ontwikkelingsperspectief moet leerlingen kansen bieden op vervolgonderwijs, werk en deelname aan de samenleving.

Groei (v)so gestopt

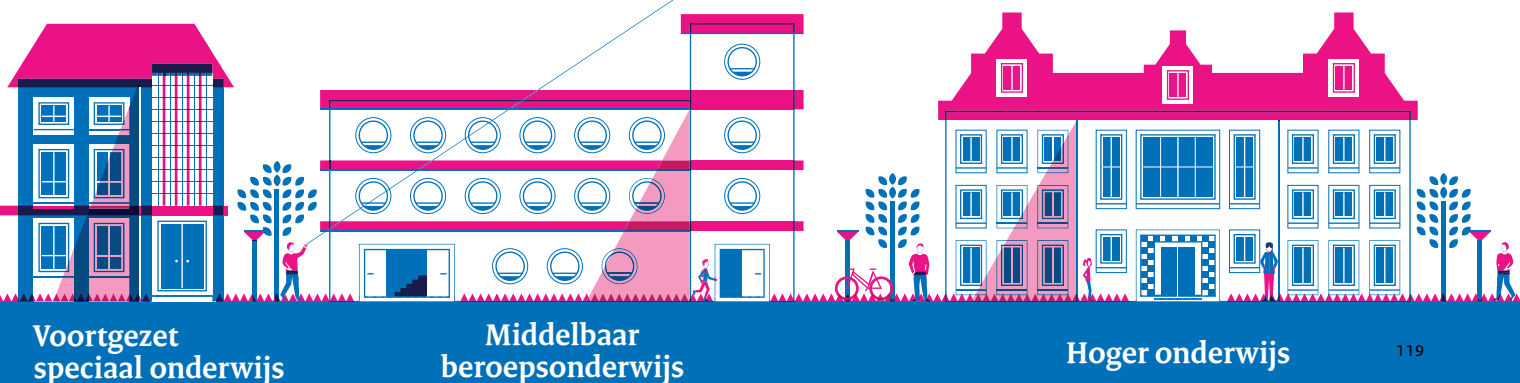
Na tientallen jaren van groei lijkt de toename van het aantal leerlingen in het voortgezet speciaal onderwijs gestopt. In het speciaal onderwijs daalt het aantal leerlingen al langere tijd.

KWALITEIT (V)SO-SCHOLEN (%)

Record aantal scholen van voldoende kwaliteit

Steeds meer scholen voor (voortgezet) speciaal onderwijs hebben voldoende kwaliteit en sommige laten goede of zelfs excellente kwaliteit zien. Met ruim 1.500 leerlingen op zwakke of zeer zwakke scholen blijft de zorg voor basiskwaliteit aandacht vragen.

In 1790 richtte de Groningse predikant Henri Daniel Guyot het eerste Nederlandse doveninstituut op. De school had veertien leerlingen en Guyot gaf zelf les. Meisjes konden kiezen uit vier verschillende opleidingen, jongens hadden meer mogelijkheden. Sinds eind vorige eeuw kent de Guyotschool in Haren mavo- en havo-onderwijs.

Samenvatting

Positieve ontwikkeling onderwijsresultaten •

Leerlingen uit het speciaal onderwijs nemen vrijwillig deel aan de Centrale Eindtoets van het basisonderwijs. In het voortgezet speciaal onderwijs doen elk jaar meer leerlingen eindexamen. Slaagpercentages, gemiddelde examencijfers en de resultaten van de rekentoets laten een positief beeld zien. Ook vertonen de uitstroomresultaten en de bestendigingsgegevens in het (voortgezet) speciaal onderwijs een stijgende lijn, maar de grenzen van de mogelijkheden zijn nog niet bereikt.

Minder zwakke scholen • Een klein deel van alle scholen voor (voortgezet) speciaal onderwijs presteert onder de maat. Hun aantal was nog nooit zo laag. De meeste scholen voor (voortgezet) speciaal onderwijs weten onderwijs van voldoende kwaliteit te realiseren. Deze scholen hebben de omslag gemaakt naar opbrengstgericht werken. We zien ook scholen die goed of soms zelfs excellent onderwijs verzorgen.

Professionalisering van teams • Veel directies voeren een beleid en faciliteren activiteiten om een kwaliteitscultuur te creëren. Daartoe behoren scholingstrajecten en een professionele uitwisseling binnen het team. Soms komt het voor dat onbevoegd personeel zelfstandig het onderwijs verzorgt. Besturen moeten erop toezien dat directies zo'n situatie herstellen, bijvoorbeeld door teamleden te stimuleren een onderwijsbevoegdheid te halen.

Beroepspraktijkvorming meestal op orde •

Binnen het arbeidsmarktgerichte profiel zijn het onderwijsaanbod en de beroepspraktijkvorming in veel gevallen op orde, dankzij de inspanningen die de scholen daarvoor leveren. Voor een rijker praktijk- en trainingsaanbod zoeken zij de samenwerking met andere scholen en bedrijven. Daarbij doen ze veel moeite om stageplekken te vinden. Ook onderhouden ze intensieve contacten met de gemeente in het kader van de Participatiewet. Sommige leerlingen stromen uit naar arbeid via een mbo 1-traject. Leerlingen die dit traject met een diploma afronden, kiezen soms voor een beroepsopleiding op mbo 2-niveau.

Kansen van leerlingen soms onder druk • Er zullen altijd leerlingen met een beperking zijn die voor lange of kortere tijd op het (voortgezet) speciaal onderwijs zijn aangewezen. Een ambitieus ontwikkelingsperspectief, gekoppeld aan de juiste leerroute en binnen een passende onderwijssetting, moet hun kansen bieden op een vervolgopleiding, werk en participatie in onze samenleving. Soms staan die kansen onder druk, zoals bij leerlingen in een behandelsetting, wanneer de continuïteit van hun schoolloopbaan onvoldoende gegarandeerd wordt. Of bij blinde en slechtziende leerlingen, die beter zouden kunnen leren als educatieve leermiddelen adequater zouden werken.

Grensoverschrijdend gedrag • Over het algemeen blijven de incidenten op de scholen voor (voortgezet) speciaal onderwijs binnen de perken, maar soms worden er grenzen overschreden en raakt het onderwijsleerproces ernstig verstoord. Bijvoorbeeld wanneer er op een school sprake is van seksueel misbruik of fysiek en verbaal geweld. Een goede signalering en toezicht op naleving van het beleid zijn van belang om tijdig te kunnen ingrijpen en escalaties te voorkomen. Scholen kunnen ook alerter zijn op onrechtmatig verzuim.

Deelname (v)so daalt • De deelname aan het (voortgezet) speciaal onderwijs is sinds de invoering van passend onderwijs licht gedaald. Voor het eerst is er ook sprake van schoolbesturen die een school voor (voortgezet) speciaal onderwijs aan een regulier schoolbestuur overdragen. Langzaam wordt duidelijk hoe samenwerkingsverbanden hun zorgplicht willen waarmaken. Daarbij zijn zij er nog niet in geslaagd te voorkomen dat leerlingen thuiszitten.

4.1 Besturen

Bestuurlijke ontwikkelingen

Soorten en maten • In het schooljaar 2015/2016 waren 135 besturen verantwoordelijk voor het onderwijs op een of meer vestigingen (hierna: scholen) voor speciaal onderwijs (so) en/of voortgezet speciaal onderwijs (vso). De helft daarvan heeft uitsluitend scholen of instellingen voor (voortgezet) speciaal onderwijs onder zich. Zij variëren in grootte van eenpitters tot een bestuur met dertig scholen. Daarnaast is er een groot aantal besturen in het primair onderwijs met vooral scholen voor (speciaal) basisonderwijs en met slechts enkele scholen voor (voortgezet) speciaal onderwijs. Dit zijn dan vooral besturen met scholen voor zeer moeilijk lerende kinderen en jongeren met een IQ onder de 55. Ook zijn er zes besturen in het voortgezet onderwijs met in totaal 34 (v)so-scholen onder hun beheer.

Besturen met residentiële leerlingen • Een bijzondere groep vormen de 57 besturen die verantwoordelijk zijn voor het onderwijs aan residentiële leerlingen. Deze besturen hebben een samenwerkingsovereenkomst afgesloten met een zorginstelling of justitiële inrichting of beheren een stichting, waarin zij zowel zorg als onderwijs bieden. Op 1 oktober 2015 stonden 6.819 residentiële leerlingen in het (voortgezet) speciaal onderwijs ingeschreven. Het zijn leerlingen in behandeling bij een instelling van de jeugdhulpverlening of van de jeugd-ggz. Daarnaast gaat het om jongeren in de gesloten jeugdzorg of in een justitiële inrichting. Het aantal residentiële leerlingen is in 2016 opnieuw, met ongeveer 8 procent, gedaald. Voor inschrijving van deze leerlingen is geen toelaatbaarheidsverklaring van een samenwerkingsverband vereist.

Continuïteit zorg-onderwijs in gevaar • De Transitie Autoriteit Jeugd krijgt vaker dan voorheen te maken met de situatie dat de continuïteit van een organisatie in gevaar dreigt te komen, bijvoorbeeld omdat minder hulp wordt afgenomen (Transitie Autoriteit Jeugd, 2016). Op 1 januari 2015 hebben de gemeenten de verantwoordelijkheid over de jeugdzorg van de provincies overgenomen. De trend om kinderen en jongeren thuis nabije jeugdhulp te geven, is in veel regio's in een stroomversnelling geraakt. Als gevolg hiervan is een onvoorziene beweging ontstaan in de leerlingstroom van scholen met residentieel ingeschreven leerlingen. De schoolbesturen die samenwerken met de zorg of de zorg zelf in huis hebben, ondervinden problemen van deze plotselinge veranderingen in het leerlingenaantal. De veranderingen zetten op de scholen de bestaande onderwijszorgstructuur onder druk en vormen een risico voor de kwaliteitsborging van het onderwijs.

Financiële kwaliteit

Positieve financiële kengetallen • De meeste besturen in het (voortgezet) speciaal onderwijs laten ook dit jaar positieve kengetallen zien voor rentabiliteit, solvabiliteit en liquiditeit. Op 1 augustus 2015 hadden vijf besturen financiële problemen. Op 1 augustus 2016 stonden nog twee besturen onder aangepast financieel toezicht. Bij een van hen gaan de financiële problemen gepaard met een zeer zwakke kwaliteit van het onderwijs op twee scholen.

Druk op de financiën • Bij het overwegend gunstige financiële beeld hoort een kanttekening. Sommige besturen kampen met problemen als gevolg van passend onderwijs, die hun financiën onder druk zetten. Zo zijn er scholen die voor hun meervoudig beperkte leerlingen niet langer de hoogste bekostiging ontvangen van het samenwerkingsverband. Zij hebben voor deze leerlingen dan ook geen recht op een aanvullende overheidsbekostiging. Ook zijn een daling van het leerlingenaantal en een verminderde afname van de diensten van ambulante begeleiders op het budget van een bestuur van invloed. Gedwongen ontslagen en mobiliteitstrajecten zijn dan onontkoombaar. Het zijn ontwikkelingen die de rust en stabiliteit binnen een team verstoren en die op enkele scholen de onderwijskwaliteit hebben geschaad.

Onderwijskwaliteit

22 scholen excellente kwaliteit • In 2015 hebben dertien scholen voor speciaal en zes scholen voor voortgezet speciaal onderwijs voor een periode van drie schooljaren het predicaat ‘Excellente School’ verworven. Sinds de start van het traject in 2013 melden zich elk jaar nieuwe scholen aan. Dit schooljaar waren er zes nieuwe aanmeldingen, waarvan drie scholen excellent bevonden zijn. De ambitie om het predicaat te verwerven lijkt niet groot. Scholen hebben verschillende argumenten om niet aan het traject te willen deelnemen (Van der Wel, Snijdwint en Mol, 2016). Sommige denken bijvoorbeeld dat het traject te tijdrovend is, andere vrezen voor een concurrentieslag. Op de scholen die excellent bevonden zijn, tonen directie en team zich enthousiast over de erkenning. Het maakt hen sterker bewust van hun mogelijkheden en daagt hen uit om nieuwe ontwikkelingen aan te gaan.

Weinig zicht op goede kwaliteit • Sinds schooljaar 2016/2017 kunnen besturen hun scholen aanmelden voor een onderzoek naar goede kwaliteit. Daartoe moeten besturen de goede kwaliteit van de scholen met een zelfevaluatie aantonen. Op dit moment beschikken weinig besturen over deze kwaliteitsinformatie. Wel bieden de directies hun vaak een beeld van de basiskwaliteit op de scholen. Daarvoor hanteren zij meestal het waarderingskader van de inspectie. Een enkele directie gebruikt een kader met eigen streefdoelen en ambitieuze normen, vastgesteld door het bestuur. Daarmee beschikt zij dan over een referentiekader om ook goede kwaliteit vast te stellen en zich daarover te verantwoorden.

Recordaantal scholen met basiskwaliteit • Op 1 september 2016 hadden 602 scholen voor (voortgezet) speciaal onderwijs, ruim 96 procent, basiskwaliteit (tabel 4.1a). Dat percentage is nooit eerder zo hoog geweest. De zorg voor basiskwaliteit blijft desondanks aandacht vragen. Ruim vijftienhonderd leerlingen zitten op scholen waar de onderwijskwaliteit niet volledig op orde is. Op acht scholen ging de kwaliteit van basis naar zwak. Op drie zwakke scholen is de kwaliteit zeer zwak geworden. Daarnaast hebben vier zwakke scholen zich wel verbeterd, maar niet voldoende om binnen één jaar weer basiskwaliteit te realiseren. Ook was de kwaliteit bij twee nieuwe scholen niet toereikend.

Tabel 4.1a Toezichtarrangementen scholen voor (voortgezet) speciaal onderwijs op 1 september 2012, 2013, 2014, 2015 en 2016 (in percentages, n 2016=626)*

	2012	2013	2014	2015	2016
Basis	81,3	91,0	95,3	94,2	96,1
Zwak	17,8	8,1	4,1	4,7	3,4
Zeer zwak	0,9	0,9	0,6	1,1	0,5
Totaal	100	100	100	100	100

*scholen zijn hier vestigingen met een eigen toezichtarrangement
Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2016

Omslag naar opbrengstgericht werken • Scholen met basiskwaliteit zijn er volledig of grotendeels in geslaagd de omslag te maken naar opbrengstgericht werken. Bij vrijwel alle scholen staat het ontwikkelingsperspectief voldoende centraal (bijlage tabel 1). Minimaal jaarlijks gaat een commissie voor de begeleiding na of een leerling op koers zit om de beoogde uitstroombestemming en het uitstroomniveau te bereiken. Als dit niet het geval blijkt, volgt een aanpak om de problemen te verhelpen.

Verbeterpunten • Soms hebben de maatregelen niet het gewenste effect en moet een school het perspectief van de leerling bijstellen. De onderbouwing van dit besluit laat bij meer dan de helft van de scholen te wensen over. De school toont dan niet duidelijk aan dat zij de problemen gericht heeft aangepakt en zich optimaal heeft ingespannen om het oorspronkelijk beoogde perspectief van de leerling waar te maken. Ook verlopen onderwijs en ondersteuning bij een derde van de scholen te weinig planmatig. De meeste scholen brengen de leerresultaten van de leerlingen inmiddels ook op groeps- en schoolniveau in kaart. Slechts 40 procent van de scholen is al zover dat zij deze resultaten systematisch analyseren en er consequenties uit trekken om de onderwijskwaliteit te behouden en te verbeteren.

Burgerschapsvorming vraagt verbetering • De wet vraagt van scholen het actief burgerschap en de sociale integratie van leerlingen te bevorderen. Scholen geven daar invulling aan en voldoen daarmee aan de wet (Inspectie van het Onderwijs, 2016). Bij de invulling van het burgerschaps-onderwijs ligt het accent op het bevorderen van de sociaal-emotionele ontwikkeling en de sociale vaardigheden. Scholen zien de dagelijkse omgang met de leerlingen en het schoolklimaat als de belangrijkste instrumenten voor maatschappelijke vorming. In dat verband bevorderen zij gewenst gedrag en corrigeren zij ongewenste uitingen. Aandacht voor maatschappelijke competenties en diversiteit krijgen onder andere aandacht in reactie op de actualiteit of vanwege uitingen van leerlingen. Onderzoek op scholen voor speciaal onderwijs laat zien dat de kwaliteit van het burgerschapsonderwijs verbetering vraagt (Inspectie van het Onderwijs, 2016). Scholen geven er op verschillende manieren aandacht aan, maar vaak alleen met losstaande activiteiten. Het onderwijsaanbod vertoont onvoldoende samenhang en is weinig planmatig van opzet. Bovendien hebben scholen weinig zicht op wat leerlingen leren en wat de resultaten van het onderwijs zijn. Nodig is een meer doelgerichte aanpak, waarin leraren vanuit een samenhangende benadering toewerken naar de doelen die de school zich gesteld heeft.

4.2 Kwaliteitscultuur

Professionalisering

Professionaliseringsbeleid aanwezig • Alle schoolleiders van de 29 scholen voor (voortgezet) speciaal onderwijs die in 2015/2016 deelnamen aan een inspectieonderzoek naar het arbeidsmarktgerichte profiel, zeggen voor hun leraren en overige personeelsleden een professionaliseringsbeleid te hebben. In de praktijk gaat het vaak om scholing op de eigen onderwijslocatie voor het team als geheel. Dat zijn dan bijvoorbeeld bijeenkomsten om leerlingen betere instructie te kunnen geven, studiedagen om met een nieuw leerlingvolgsysteem te leren werken of een cursus om de kennis over specifieke onderwijsbehoeften van de kinderen te vergroten. Daarnaast volgen individuele leraren externe scholingsactiviteiten. Voor het profiel arbeidsmarkt is dat bijvoorbeeld een opleiding tot jobcoach of een docententraining om branchegerichte cursussen te mogen geven, zoals ‘werken in het groen’. In het (voortgezet) speciaal onderwijs steeg bovendien tussen 2011 en 2015 het aantal scholen dat ten minste één leraar telt met een master Special Educational Needs (SEN), van 89 naar 96 procent (OCW, 2016).

Betere kennisuitwisseling binnen schoolteam • Veel leraren en schoolleiders geven aan dat de professionele uitwisseling binnen het schoolteam verbeterd is. De teamleden besteden met elkaar tijd aan kennisdeling, feedback en collegiale consultatie om de kwaliteit van hun lessen te verbeteren. Grotere besturen hebben voor hun medewerkers een academie ingericht die allerlei trainingen biedt, onder andere op het gebied van ICT. Binnen zo’n eigen opleidingsinstituut ontstaan kennisplatforms, waar teamleden van elkaar leren en gebruikmaken van de expertise die de andere scholen in huis hebben. Een grotere betrokkenheid van de leraren bij de wereld buiten de eigen school of stichting is op veel scholen een aandachtspunt. Niet alle leraren krijgen en benutten gelegenheden om de blik te verruimen door bijvoorbeeld conferenties bij te wonen, andere scholen te bezoeken of deel te nemen aan professionele netwerken.

Bekwaamheidsregistratie kan beter • Vrijwel alle ondervraagde schoolleiders houden de ontwikkeling van de leraren bij in bijvoorbeeld bekwaamheidsdossiers. Op de helft van de scholen zijn de dossiers niet compleet. Een dossier bevat meestal wel een persoonlijk ontwikkelingsplan, maar geen bijbehorend competentieprofiel van de leraar. Vanaf 1 augustus 2017 moeten alle leraren zich registreren in een landelijk lerarenregister en daarin aantonen dat zij permanent in hun professionele ontwikkeling investeren. Leraren kunnen zich nu al inschrijven, maar de belangstelling hiervoor is niet erg groot. De meeste leraren willen naast hun werk wel een cursus of opleiding volgen, maar bijna de helft geeft aan daarvoor te weinig tijd te hebben.

Weinig inbedding in kwaliteitszorg • De schoolleiders uit het genoemde onderzoek beschikken vaak niet over de uitkomsten van systematische analyses om het scholingsplan doelbewust en effectief in te richten. De keuze voor professionaliseringsactiviteiten is daardoor lang niet altijd ingebed in een systeem van kwaliteitszorg. Ongeveer een derde van de bezochte scholen blijkt de kwaliteit van het onderwijsleerproces binnen het arbeidsmarktgerichte profiel niet jaarlijks te evalueren. Bovendien heeft slechts een tiende van deze scholen een helder beeld van de leerresultaten op schoolniveau die de leerlingen in dit profiel behalen (bijlage, tabel 2).

Bevoegdheden

Onbevoegde leraren • Soms geven leraren onbevoegd les. Dat bleek in 2014/2015, toen bij een vijfde van 148 bezochte scholen voor (voortgezet) speciaal onderwijs een of meer leraren geen lesbevoegdheid hadden. In 2015/2016 bleek het opnieuw: op 12 van de 29 bezochte scholen werkten in het profiel arbeidsmarkt een of twee onbevoegde leraren. Onderwijsassistenten, leerkrachtondersteuners of praktijkbegeleiders verzorgen soms zelfstandig onderwijs, terwijl zij geen getuigschrift hebben van een lerarenopleiding en daarvoor ook niet in opleiding zijn. Soms zetten sommige scholen leraren in met een opleiding op mbo-niveau en veel ervaring in een bepaalde beroepspraktijk. Zij missen echter de vereiste aanvullende pedagogisch-didactische scholing. Op enkele scholen bestaat de gewoonte om de klassen tijdens de praktijklessen in twee groepen te verdelen. De groepsleraar geeft dan algemeen vormend onderwijs aan de ene helft, terwijl een assistent of ondersteuner aan de andere helft praktijkles geeft. In theorie draagt de bevoegde groepsleraar de verantwoordelijkheid voor de hele groep, maar feitelijk is daarvan geen sprake. Ook bij de planning, evaluatie en beoordeling van de lessen is de groepsleraar soms niet of nauwelijks betrokken.

Herstel blijft soms uit • Als er sprake is van onbevoegd lesgeven geeft de inspectie een herstelopdracht. Maar soms blijft het herstel uit. Besturen en scholen zien niet altijd de noodzaak om onbevoegde leraren te stimuleren een onderwijsbevoegdheid te halen, omdat zij hen wel bekwaam vinden. Dat geldt bijvoorbeeld in het profiel arbeidsmarkt voor vakmensen met affiniteit voor de doelgroep en ruime kennis van een bepaalde praktijkrichting, zoals techniek, groen of horeca. Daar komt bij dat bevoegde vakleraren soms lastig te vinden zijn. Daarnaast blijken schoolleiders de wettelijke vereisten rondom bevoegdheden niet altijd volledig te kennen. Andere wachten bewust toekomstige beleidsontwikkelingen af om de juiste investering voor de (na)scholing te kunnen doen. Momenteel hebben scholen voor voortgezet speciaal onderwijs onder de Wet op de expertisecentra (WEC) vooral leraren met een pabo-opleiding in dienst. In de toekomst moeten deze scholen mogelijk aansluiten bij de Wet op het voortgezet onderwijs (WVO) en is een pabo-opleiding niet langer toereikend. Het ligt dan meer voor de hand om onbevoegde leraren te stimuleren een eerste- of tweedegraads bevoegdheid te halen.

Mogelijke oplossingen • Scholen kunnen de verantwoordelijkheid voor het onderwijs bij een bevoegde leraar leggen door de leerlingen anders te groeperen of de roosters aan te passen. Voor scholen met een kleine of gemiddelde omvang is het financieel soms moeilijk haalbaar voor een of meer praktijkvakken een bevoegde leraar aan te stellen. Sommige scholen lossen dit op door samen te werken met een vmbo-school of een school voor praktijkonderwijs, waar hun leerlingen via symbiose praktijklessen volgen. Scholen kunnen ook leerkrachtondersteuners inzetten met een Associate degree, die daarvoor een tweejarige hbo-opleiding gevolgd hebben. Momenteel zijn die er nog nauwelijks. Een wetswijziging gaat het makkelijker maken zo'n graad te behalen (OCW, 2015).

VOG ontbreekt vaker • Niet alle besturen zien er voldoende op toe dat het personeel op hun scholen over een verklaring omtrent gedrag (VOG) beschikt. Met zo'n verklaring moeten de personeelsleden aantonen dat hun gedrag in het verleden geen bezwaar vormt om hun functie in het onderwijs uit te voeren. In de afgelopen drie jaar is het totaal aantal ontbrekende VOG's binnen de sector (voortgezet) speciaal onderwijs gestegen van drie naar elf. In 2015 kregen zeven besturen van de inspectie op dit punt een opdracht tot onmiddellijk herstel.

4.3 Onderwijsresultaten

Systematisch zicht op ontwikkeling • In schooljaar 2015/2016 toetste de inspectie bij een selecte groep van 52 scholen voor speciaal onderwijs en bij 74 scholen voor voortgezet speciaal onderwijs het systeem van leerlingenzorg (bijlage, tabel 1). Ruim 80 procent van deze scholen volgt systematisch de vorderingen van de leerlingen in kennis en vaardigheden met behulp van toetsen, testen, observaties en leerlingenwerk. De scholen hebben ook voldoende zicht op de sociale en emotionele ontwikkeling van de leerling en nemen voor taal en rekenen/wiskunde genormeerde toetsen af. Scholen met leerlingen met een verstandelijke beperking nemen niet altijd methodeonafhankelijke toetsen af. Vaak gebeurt dat weloverwogen, maar soms worden leerlingen uitgesloten die de speciale versie van de toets best zouden kunnen maken.

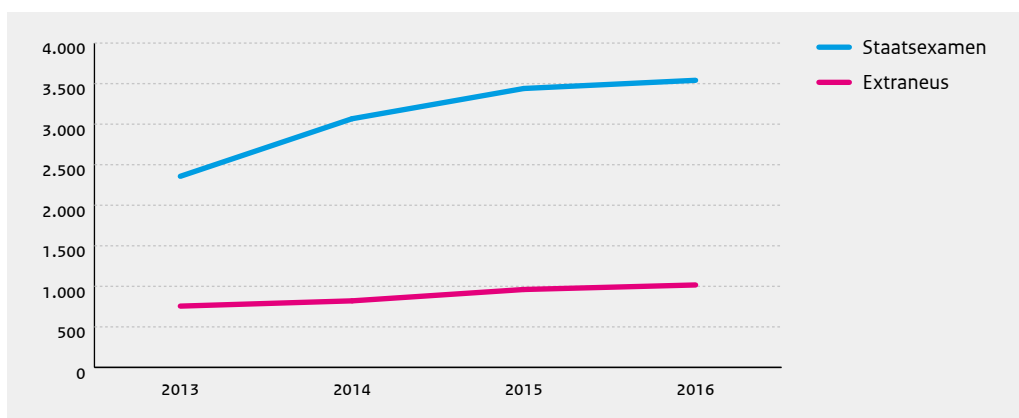
Eindresultaten in het speciaal onderwijs

Deelname eindtoetsen • Deelname aan een eindtoets is voor leerlingen in het speciaal onderwijs nog niet verplicht. Toch neemt al een deel van de scholen en leerlingen deel aan de Centrale Eindtoets. In 2015 ging het om 1.142 leerlingen (CvTE, 2016). Het is nu nog te vroeg om op basis van deze toets uitspraken te doen over de mate waarin de leerlingen de referentieniveaus beheersen. Op veel scholen geven de tussentijdse toetsresultaten voor rekenen aanleiding om het rekenonderwijs te verbeteren. Ze voeren bijvoorbeeld een nieuwe rekenmethode in en bieden de leraren individuele coaching om hun onderwijsvaardigheden te versterken. Ook zijn er scholen die baat hebben bij het project Passende perspectieven van het nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling (SLO), dat hen helpt om methodes doelgerichter in te zetten.

Examens in het voortgezet speciaal onderwijs

Opnieuw meer eindexamenkandidaten • In 2016 is het aantal leerlingen uit het voortgezet speciaal onderwijs dat eindexamen doet opnieuw iets toegenomen (figuur 4.3a). In totaal namen 4.558 leerlingen als extraneus of via een staatsexamen deel aan het examen. In 2015 waren dat er 4.401. Daarnaast hebben drie scholen voor voortgezet speciaal onderwijs een licentie om zelf examens af te nemen en kiest een enkele school voor examinering via het volwassenonderwijs. De meeste leerlingen gaan op voor een vmbo-diploma. De leerlingen van de basis- en kaderberoepsgerichte leerweg doen meestal als extraneus examen. Zij kunnen dan onder het programma van toetsing en afsluiting van de school voor voortgezet onderwijs ook het beroepsgerichte deel van het examen afleggen. Leerlingen op het niveau van vwo, havo en de theoretische leerweg van het vmbo doen vaker staatsexamen.

Figuur 4.3a Ontwikkeling aantal examenkandidaten extraneus en staatsexamen in de periode 2013-2016

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2016

Steeds meer deexamens • Ongeveer een kwart van de eindexamenkandidaten was in 2016 extraneus. Zij deden een volledig examen. Het slaagpercentage van de extranei ligt al jaren gemiddeld boven de 90 procent. Ook de examencijfers verschillen per schooljaar niet noemenswaardig. De examencijfers van de staatsexamenkandidaten zijn gemiddeld iets hoger dan vorig jaar. Ongeveer een derde van de leerlingen uit het voortgezet speciaal onderwijs die in 2016 staatsexamen deden, ging op voor een volledig examen. Ruim 80 procent van hen is geslaagd. Ongeveer twee derde van de staatsexamenkandidaten deed een deexamen. Dat is 6 procent meer dan vorig jaar. Deelname aan een staatsexamen heeft voor- en nadelen. Een voordeel is dat de leerling een traject kan doorlopen dat is afgestemd op de kenmerken van zijn doelgroep. Nadelen zijn te vinden in de voorbereiding van de leerlingen op de examens. Die verloopt soms moeizaam door de diversiteit aan vakken en door de pabo-achtergrond van de meeste leraren.

Goede resultaten rekentoets • In 2016 namen 3.721 examenkandidaten uit het voortgezet speciaal onderwijs deel aan de rekentoets (tabel 4.3a), onder wie ook 60 vwo-leerlingen. Dat is ruim 300 leerlingen meer dan in het vorige examenjaar. De afgelopen jaren laten de resultaten op de rekentoets op alle niveaus een stijgende lijn zien. De gemiddelde cijfers komen goeddeels overeen met die in het reguliere voortgezet onderwijs. Veel vso-scholen kennen een intensieve aanpak waarmee zij hun examenkandidaten op de rekentoets voorbereiden.

Tabel 4.3a Resultaten op de rekentoets in het vso naar schoolsoort, in examenjaar 2015 en 2016 (n 2016=3.721)*

	Gemiddeld cijfer		Percentage voldoende	
	2015	2016	2015	2016
Basisberoepsgerichte leerweg vmbo	5,8	6,0	58,8	64,5
Kaderberoepsgerichte leerweg vmbo	6,2	6,3	63,4	68,8
Gemengde/theoretische leerweg vmbo	6,2	7,2	64,8	81,7
Havo	5,9	6,2	55,4	66,6

*alleen schoolsoorten met meer dan 100 deelnemers
Bron: DUO, 2016

Uitstroomresultaten

Vaker uitstroom van speciaal naar regulier • Net als in de voorgaande jaren stroomden, volgens de schoolleiders, in 2015 de meeste schoolverlaters van het speciaal onderwijs uit naar het voortgezet speciaal onderwijs (tabel 4.3b). In het eerste jaar na passend onderwijs valt er echter een lichte daling van deze uitstroom waar te nemen. Daarnaast is het aantal leerlingen dat het speciaal onderwijs aan het einde van het traject verliet lager dan vorig jaar. Dat heeft onder andere te maken met de toename van de tussentijdse uitstroom naar het reguliere onderwijs. Sinds passend onderwijs is het minder vanzelfsprekend geworden een leerling een volledig traject in het speciaal onderwijs te laten doorlopen.

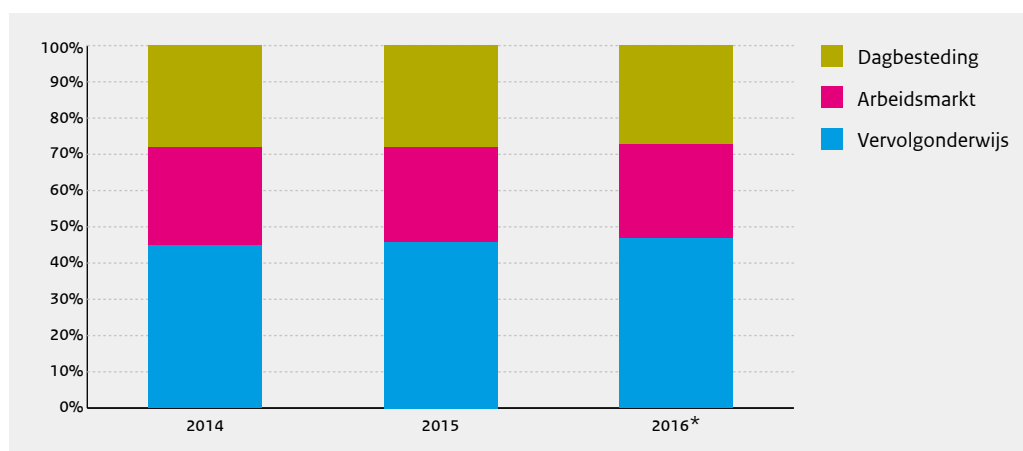
Tabel 4.3b Ontwikkeling in uitstroom uit het speciaal onderwijs in de periode 2012-2015 (in percentages, n 2015=5.406)

	2012	2013	2014	2015
Voortgezet speciaal onderwijs	70	72	72	69
Praktijkonderwijs	7	6	6	6
Beroepsgerichte leerwegen vmbo	11	11	11	12
Gemengde/theoretische leerweg vmbo	5	4	4	5
Havo	2	1	2	2
Vwo	0	1	<1	<1
Overig/onbekend	5	5	5	6
Totaal	100	100	100	100

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2016

Goede voorbeelden uitstroombelid • Bij so-scholen voor leerlingen met een auditieve en/of communicatieve beperking stroomt ruim de helft van de leerlingen uit naar het reguliere onderwijs. Instellingen met dit type leerling hebben vaak een goed beleid om de tussentijdse uitstroom naar het reguliere onderwijs te bevorderen. Ook werken zij samen met reguliere scholen om daar de leerlingen die het nodig hebben ambulante begeleiding te bieden binnen een licht of medium arrangement. Deze arrangementen hebben al op veel plaatsen goed vorm en inhoud gekregen.

Meer leerlingen vervolgonderwijs • Sinds augustus 2014 plaatsen de scholen voor voortgezet speciaal onderwijs de leerlingen in een uitstrooprofiel dat hen begeleidt naar dagbesteding, de arbeidsmarkt of het vervolgonderwijs. In 2016 volgde bijna de helft van de vso-leerlingen een leerroute binnen het profiel vervolgonderwijs (figuur 4.3b). Ruim een kwart zit in het profiel dagbesteding en een kwart in het profiel arbeidsmarkt. De afgelopen jaren is het aandeel vervolgonderwijs telkens met ongeveer een procent toegenomen. Binnen het profiel vervolgonderwijs kunnen de vso-scholen nog veel meer leerlingen een volledig en passend diploma laten behalen. Ook kunnen ze sterker bijdragen aan de ontwikkeling van de houding en vaardigheden die nodig zijn om succesvol naar het vervolgonderwijs over te stappen.

Figuur 4.3b Percentage leerlingen naar uitstrooprofiel binnen het voortgezet speciaal onderwijs op 1 oktober 2014, 2015 en 2016 (n 2016=37.872)

*voorlopige cijfers

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2016

Na vso vooral naar mbo • Aan het einde van het voortgezet speciaal onderwijs stromen de meeste leerlingen, twee op de vijf, uit naar het mbo. Een kwart van de leerlingen gaat naar een vorm van dagbesteding. Ongeveer 15 procent stroomt rechtstreeks uit naar de arbeidsmarkt, naar het vrije bedrijf of naar een beschutte werkplek. Dit percentage zal naar verwachting stijgen. Door de Participatiewet, die sinds 2015 van kracht is, zullen gemeenten de arbeidsmogelijkheden van jongeren met een beperking beter gaan benutten. Net als bij het speciaal onderwijs is ook in het voortgezet speciaal onderwijs de tussentijdse uitstroom naar regulier onderwijs enigszins toegenomen, vooral de uitstroom naar de beroepsgerichte leerwegen van het vmbo.

Continue loopbaan • Opnieuw weten veel schoolverlaters zich te handhaven op de plek waar ze zijn terechtgekomen. Bij 86 procent van de leerlingen uit het speciaal onderwijs en bij 70 procent van de leerlingen uit het voortgezet speciaal onderwijs is de uitstroombestemming na twee jaar gelijk (tabel 4.3c). Tot de groep leerlingen met een gewijzigde uitstroombestemming behoren ook de leerlingen die naar een hoger niveau zijn uitgestroomd dan de school van herkomst had ingeschat. Dit kan betekenen dat de leerling een plotselinge ontwikkeling heeft doorgemaakt, maar ook dat de verwachtingen van de school niet hoog genoeg waren.

Bestemming soms niet bekend • Van sommige schoolverlaters, vooral uit het voortgezet speciaal onderwijs, is het niet bekend waar ze na 2 jaar zijn gebleven. Ook na vele goede inspanningen kunnen scholen hen niet traceren. In het algemeen lukt het scholen beter om de leerlingen te volgen die naar een vervolgopleiding zijn uitgestroomd. Leerlingen die naar werk zijn uitgestroomd, veranderen nogal eens van werkgever of verliezen hun baan en raken dan soms buiten beeld. Daarnaast zijn er leerlingen die na het schoolverlaten in de problemen raken en daardoor 'onvindbaar' worden.

Tabel 4.3c Bestemming na het speciaal en voortgezet speciaal onderwijs in de periode 2013-2015 (in percentages, n 2015 so=7.807; n 2015 vso=10.745)

	2013	2014	2015
Speciaal onderwijs			
Bestendig	87	86	86
Niet bestendig	6	8	9
Onbekende bestemming	7	6	5
Voortgezet speciaal onderwijs			
Bestendig	72	69	70
Niet bestendig	16	16	17
Onbekende bestemming	12	15	13

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2016

Resultaatsverantwoording kan beter • Scholen zijn wettelijk verplicht om de onderwijsresultaten in hun schoolgids op te nemen, maar vaak doen zij dit niet of heel summier. De resultaatgegevens van individuele leerlingen leggen de scholen vast in eigen registratiesystemen, maar van overzichten op schoolniveau is vaak onvoldoende sprake. Het profiel vervolgonderwijs beschikt met de examenresultaten over concrete opbrengstgegevens die een landelijke vergelijking mogelijk maken. Het profiel dagbesteding kent door de verstandelijke beperkingen van de leerlingen geen diplomering en examenresultaten. Bij het arbeidsmarktgerichte profiel haalt een aantal leerlingen een mbo 1-(entree)diploma, Kwalificatiestructuur Educatie (KSE)-examens en/of branchegerichte certificaten.

4.4 Het arbeidsmarktgerichte profiel

Onderzoek arbeidsmarktgericht profiel • In schooljaar 2015/2016 voerde de inspectie een onderzoek uit naar de kwaliteit van het onderwijs in het profiel arbeidsmarkt bij een beperkte en selecte groep van 29 scholen voor voortgezet speciaal onderwijs van voormalig cluster 3 en 4 (bijlage, tabel 2). In schooljaar 2016/2017 volgt een onderzoek naar de kwaliteit van het onderwijs in het profiel vervolgonderwijs.

Kerdoelen centraal • De leerlingen in het profiel arbeidsmarkt krijgen meestal een aanbod waarin de drie groepen kerndoelen voldoende herkenbaar zijn. Het zijn algemene doelen, onder andere voor de Nederlandse taal, doelen voor de voorbereiding op arbeid en leergebiedoverstijgende doelen. Op slechts enkele van de onderzochte scholen zijn de kerndoelen onvoldoende herkenbaar. Die scholen besteden dan te weinig expliciete aandacht aan de ontwikkeling van zelfstandigheid en sociaal gedrag.

Beroepspraktijkvorming vaak goed georganiseerd • De scholen hebben de beroepspraktijkvorming over het algemeen adequaat georganiseerd. Op veel plekken werken de leerlingen aan de ontwikkeling van competenties binnen zogenoemde arbeidstrainingscentra. Soms hebben de scholen zo'n centrum zelf of samen met andere scholen ingericht. In andere gevallen sluiten zij aan bij lokale initiatieven van de gemeente voor volwassenen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Bij de beroepspraktijkvorming spelen ook stages een belangrijke rol. Het beleid rondom stages leggen de scholen vast in een beleidsplan. Ook zorgen zij bij de externe stage voor stage-overeenkomsten met onder andere afspraken over de leeractiviteiten en de begeleiding van de leerling. Het stagetraject is vaak goed opgebouwd: van een interne stage binnen de vertrouwde omgeving van de school tot een externe stage bij een bedrijf of instelling. Niet altijd lukt het om geschikte stageplekken te vinden. Regionale mogelijkheden en economische ontwikkelingen spelen daarbij een rol, maar ook de mate waarin de school erin slaagt een netwerk van stagebedrijven op te bouwen. Soms houden stageplekken om een positieve reden op te bestaan, als een leerling na afronding van zijn opleiding bij het stagebedrijf mag blijven werken. Er is dan geen plaats voor een nieuwe stagenemer.

Aansluiting op de arbeidsmarkt • Scholen bereiden de leerlingen in het profiel arbeidsmarkt doorgaans doelgericht voor op een plaats op de arbeidsmarkt. Tot het aanbod behoren meestal ook cursussen om branchegerichte certificaten te behalen. Vaak gaat het bij dit profiel om een kleine afdeling binnen de school, met beperkte mogelijkheden om een breed en rijk praktijkaanbod in te richten. In dat geval nemen veel scholen het initiatief om met andere scholen in de regio samen te werken. Ook organiseren sommige scholen externe groepsstages, om de leerlingen op die manier in verschillende branches praktijkervaring te laten opdoen. Onder de Participatiewet moeten meer jongeren met een beperking sneller en gemakkelijker kunnen uitstromen naar een betaalde baan of een beschutte werkplek. We komen goede voorbeelden tegen van afstemming tussen het leerstofaanbod op de school en de 'eisen' van de werkgevers, naast voorbeelden van scholen die op dit punt nog in ontwikkeling zijn.

Gemeenten aan zet • Schoolverlaters uit het profiel arbeidsmarkt beschikken niet over een startkwalificatie en hebben meestal hulp nodig om aan het werk te komen en te blijven. De gemeenten hebben de plicht hen naar werk te begeleiden. De meeste gemeenten hebben de schoolverlaters van de scholen voor voortgezet speciaal onderwijs inmiddels goed in beeld doordat de samenwerking met deze scholen verbeterd is (Inspectie SZW, 2016). Er zijn ook risico's. Gemeenten spannen zich lang niet altijd voldoende in om de jongeren naar betaald werk te begeleiden, maar grijpen te snel naar alternatieven als dagbesteding en vrijwilligerswerk. Ook zetten veel gemeenten maar beperkt jobcoaching in, waardoor de kans op duurzame participatie kleiner is. Daartegenover staan initiatieven van scholen voor voortgezet speciaal onderwijs die leraren laten opleiden tot geregistreerd jobcoach. Zij bieden hun leerlingen zo op kosten van de gemeente passende nazorg.

Doorstroom via entree-opleiding • Scholen voor jongeren met gedragsproblemen bereiden een deel van hun leerlingen binnen het profiel arbeidsmarkt voor op doorstroom naar een entree-opleiding op mbo-1 niveau. Een aantal vso-scholen heeft de entree-opleiding geheel of gedeeltelijk in huis gehaald. Dat doen zij in samenwerking met een regionaal opleidingscentrum (roc). Een leerling die de entree-opleiding met een diploma afsluit, kan uitstromen naar de arbeidsmarkt of doorstromen naar een mbo opleiding op niveau 2. Vaker dan de school vooraf heeft ingeschat, kiezen de leerlingen voor dit laatste en weten zij zich succesvol in het mbo te handhaven. Dit roept de vraag op of zij dan niet eigenlijk in het profiel vervolgonderwijs thuishoren en daar wellicht toch een diploma kunnen halen. Volgens de scholen gaat het om leerlingen die in eerste instantie gebaat zijn bij een praktische leerweg en gaandeweg gemotiveerd raken zich ook theoretisch verder te ontwikkelen.

De leraar

Goede praktijklessen • In 2013/2014 bleek het didactisch handelen van de leraren in het voortgezet speciaal onderwijs grotendeels voldoende, maar de uitleg van de leraren was niet altijd effectief genoeg. Bovendien hadden velen van hen moeite met differentiëren en waren in ruim 20 procent van de lessen de leerlingen onvoldoende betrokken. Het onderzoek in 2015/2016 richtte zich op het arbeidsmarktgerichte profiel, en daarbinnen uitsluitend op de praktijklessen. Het beeld is nu positiever. Dit hangt onder andere samen met de aard van de praktijklessen, waarbij leraren meestal lesgeven aan individuele of kleine groepjes leerlingen. Zij kunnen hen dan beter op maat bedienen.

Boeiende leeromgeving • In tegenstelling tot de vaak saaie theorielokalen nodigen de praktijklokalen meer uit tot leren, door de apparaten, middelen en materialen die de leerlingen daar ter beschikking staan. Ook worden de werken van leerlingen in de lokalen uitgesteld. De praktijklessen bieden bovendien meer mogelijkheden om af te stemmen op persoonlijk talent, affiniteit en belangstelling van de leerling. Dat komt de betrokkenheid van de leerlingen zichtbaar ten goede.

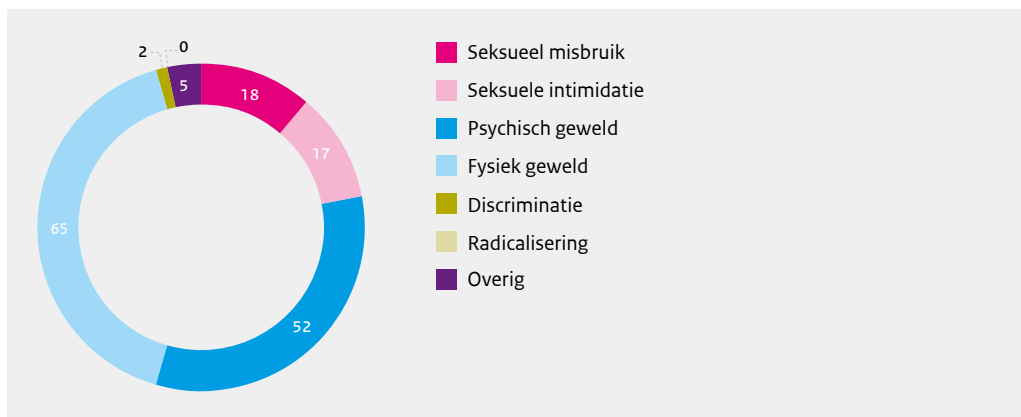
4.5 Grensoverschrijdend gedrag

Meldingen vertrouwenszaken

Meldingen seksueel misbruik • In 2015/2016 noteerde de vertrouwensinspectie achttien meldingen van seksueel misbruik in het (voortgezet) speciaal onderwijs (figuur 4.5a). In zeven gevallen was de beschuldigde een met taken belast persoon, zoals een leraar of een onderwijsassistent. Drie op de tien meldingen vielen onder de categorie 'ontucht met misbruik gezag of met wilsonbekwame'. Twee derde van de meldingen deed zich voor in het voortgezet speciaal onderwijs, waarbij het in 40 procent van de gevallen seksueel geweld tussen leerlingen betrof. Bij seksueel misbruik gaat het altijd om een strafbaar feit. Meer dan de helft van de meldingen over seksuele intimidatie ging over ongewenste hinderlijke aanrakingen. Bij een op de vier van deze meldingen was de beschuldigde een met taken belast persoon.

Zorg om meldingen fysiek geweld • Het merendeel van de meldingen psychisch geweld betreft pesten. Een op de drie meldingen van fysiek geweld gaat over zware mishandeling. Dat is zorgelijk. De incidenten van (ernstig) grensoverschrijdend fysiek geweld en seksueel gedrag tussen opgroeiende jongeren vragen bijzondere aandacht van de scholen voor (voortgezet) speciaal onderwijs. Beleid en aanbod moeten erop gericht zijn deze incidenten waar mogelijk te voorkomen.

Figuur 4.5a Aantal meldingen aan vertrouwensinspecteurs (voortgezet) speciaal onderwijs in 2015/2016

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2016

Schorsingsmeldingen

Meldingsplicht schorsingen • Sinds twee jaar zijn scholen voor (voortgezet) speciaal onderwijs verplicht schorsingen van langer dan één dag bij de inspectie te melden. Een schorsing mag maximaal vijf dagen duren. Van 60 van de 135 schoolbesturen is bekend dat hun scholen de afgelopen jaren nooit een schorsingsmelding deden. Nader onderzoek is nodig om vast te stellen of dit betekent dat zij het middel schorsing niet gebruiken, zich beperken tot schorsingen van één dag of zich wellicht onttrekken aan de meldingsplicht. Interne schorsingen, waarbij leerlingen uit de les verwijderd zijn en in een aparte ruimte in school verblijven, hoeft een school niet te melden.

Meer schorsingen in vso • In schooljaar 2015/2016 maakten de scholen melding van in totaal 905 schorsingen (tabel 4.5a). Dit aantal ligt iets hoger dan vorig schooljaar. Ook is in de verdeling over speciaal en voortgezet speciaal onderwijs een klein verschil waar te nemen. Bij het speciaal onderwijs zien we een lichte afname van het aantal schorsingen, terwijl bij het voortgezet speciaal onderwijs juist een lichte toename te zien is. De duur van de schorsingen bedraagt in de meeste gevallen twee dagen. In het voortgezet speciaal onderwijs komt ook een schorsing van vijf dagen regelmatig voor. Wanneer zo'n schorsing zich bij herhaling voordoet, stijgt de kans op verwijdering. Scholen kunnen een leerling pas verwijderen als er een passende vervolgvoorziening gevonden is.

Tabel 4.5a Aantal schorsingen van langer dan één dag naar onderwijssoort in 2014/2015 en 2015/2016

	2014/2015	2015/2016
Speciaal onderwijs	79	68
Voortgezet speciaal onderwijs	816	837
Totaal	895	905

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2016

Jongens van veertien tot zestien • De meeste schorsingen komen voor bij jongens in de leeftijd van veertien tot zestien jaar met gedrags- en/of psychiatrische problemen, soms in combinatie met een verstandelijke beperking. De verhouding jongens/meisjes is in het (voortgezet) speciaal onderwijs ongeveer 3:1. Het aantal schorsingsmeldingen is bij leerlingen met een auditieve en/of communicatieve beperking doorgaans beperkt. Ook op scholen met leerlingen met een visuele beperking en op scholen voor lichamelijk en ernstig meervoudig gehandicapte leerlingen komen schorsingen vrijwel niet voor.

Fysiek en verbaal geweld • De meest voorkomende reden voor schorsing is fysiek en verbaal geweld tegen personeel en medeleerlingen. Ook worden intimidatie en storend gedrag binnen de lessen vaak als reden opgegeven. Opvallend is de stijging binnen de categorie 'anders'. Meestal gaat het om redenen die ook onder geweld of intimidatie vallen. Verder blijkt uit de meldingen dat verkeerd gebruik van sociale media steeds vaker voorkomt, zoals het ongevraagd posten van foto's op internet. Enkele scholen kennen protocollen voor gebruik van mobiele telefoons en verzorgen lessen in mediawijsheid.

Meldingen langdurig verzuim

Gebrekkige verzuimadministratie • In 2015/2016 ging de inspectie bij twintig scholen voor (voortgezet) speciaal onderwijs na of zij de Leerplichtwet naleven. Bij veertien scholen was dat niet of niet voldoende het geval, vooral omdat een deugdelijke verzuimadministratie ontbrak. Het is dan niet duidelijk vast te stellen of de school leerlingen die in vier weken meer dan 16 uur verzuimden bij de leerplichtambtenaar heeft aangemeld. Leerlingen lopen zo het risico langer thuis te zitten dan misschien nodig is. Niet alleen gemeenten weten soms niet welke jongeren verzuimen, ook bij de samenwerkingsverbanden zijn niet alle thuiszitters bekend. Scholen die de Leerplichtwet onvoldoende naleven zitten in een hersteltraject en riskeren een bestuurlijke boete. De komende jaren gaat de inspectie vaker onderzoek doen op dit gebied.

Ondersteuning door de gemeente • Sommige scholen zijn zich onvoldoende bewust van het belang om bij verzuim van leerlingen een leerplichtambtenaar in te schakelen. Met de transitie jeugdzorg en de Participatiewet heeft de gemeente een ondersteunende rol gekregen. Scholen zijn daar niet altijd van op de hoogte. Zo kan de gemeente druk uitoefenen op een zorginstelling met een wachtlijst, omdat zij die zorg financiert. Ook kan zij waar nodig zorgen dat de hulpverlening binnen een gezin sneller op gang komt. Soms hebben leerlingen een geldige reden voor verzuim. Toch is ook dan melding bij de leerplichtambtenaar van belang, om te voorkomen dat noodzakelijke hulpverlening uitblijft.

4.6 Kansen voor leerlingen

Basisvoorwaarden

Ontwikkelingsperspectief • Op de scholen voor (voortgezet) speciaal onderwijs zitten leerlingen die door een fysieke, verstandelijke, psychische en/of psychiatrische beperking in hun mogelijkheden worden belemmerd. De scholen hebben de opdracht deze leerlingen te helpen een toekomstperspectief te ontwikkelen dat hun optimale kansen biedt op vervolgonderwijs en participatie in de samenleving. Bij plaatsing moeten zij voor iedere leerling binnen zes weken en in overleg met de ouders een ontwikkelingsperspectief vaststellen. Van de in 2015/2016 onderzochte scholen voor (voortgezet) speciaal onderwijs voldoet 92 procent aan deze verplichting (bijlage, tabel 1). Soms wel met de kanttekening dat de school het ontwikkelingsperspectief onvoldoende ambitieus formuleert.

Verschillen in beleid toelaatbaarheid • Voor toelating op een school voor (voortgezet) speciaal onderwijs hebben niet-residentiële leerlingen uit de doelgroepen van voormalig cluster 3 en 4 een toelaatbaarheidsverklaring van een samenwerkingsverband nodig. Dit is verplicht sinds de invoering van passend onderwijs op 1 augustus 2014. Ieder samenwerkingsverband maakt zijn eigen beleidskeuzes om de zorgplicht voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften in te vullen. Daarbij is een goede, inhoudelijke afweging nodig, zodat de leerlingen onderwijs volgen op een school waar zij zich het beste kunnen ontwikkelen. De verschillen in beleid mogen niet leiden tot ongelijke kansen voor leerlingen. Toch krijgen we signalen binnen van ouders die naar een andere regio verhuizen omdat het samenwerkingsverband hun kind daar meer mogelijkheden biedt.

Plaatsing door commissie van onderzoek • Ook voor de ontwikkelkansen van leerlingen met auditieve en/of communicatieve beperkingen zijn weloverwogen beslissingen van belang. Sinds 1 augustus 2015 bepaalt een commissie van onderzoek voor welk onderwijsarrangement deze leerlingen in aanmerking komen. Voor leerlingen met visuele beperkingen gold dit al langer. Bij een intensief arrangement volgen de leerlingen onderwijs op een instelling voor (voortgezet) speciaal onderwijs. Bij een medium of licht arrangement gaan de leerlingen naar een reguliere school voor basis- of voortgezet onderwijs en krijgen zij ambulante begeleiding. Hoelang het arrangement duurt hangt af van de ondersteuningsbehoefte van de leerling.

Samenwerking onontbeerlijk • Voor optimaal onderwijs is samenwerking met ouders, andere scholen, ketenpartners en de gemeente onontbeerlijk. Over het algemeen weten de scholen voor (voortgezet) speciaal onderwijs die samenwerking in voldoende mate tot stand te brengen. Zij voeren bijvoorbeeld overleg met de jeugdhulpverlening en gaan overeenkomsten aan met andere scholen in de regio. Zo kunnen hun leerlingen van een breder onderwijsaanbod profiteren en worden hun mogelijkheden voor examinering en diplomering vergroot. Daarnaast wisselen de scholen regelmatig informatie uit met ouders en voorgaande en vervolgscholen, om zich een compleet beeld te vormen van de individuele leerbehoefte van een leerling en het onderwijs daarop af te stemmen.

Ouders wisselend betrokken • De inspanningen die de scholen verrichten om ouders bij het onderwijs te betrekken, hebben niet altijd succes. Wanneer ouders matig betrokken zijn, komt dat onder andere door privéomstandigheden of doordat ze te ver van de school wonen. Maar er zijn ook ouders die juist zeer intensief betrokken zijn, individueel of soms ook vanuit een belangenvereniging. Ook nemen ouders deel aan een (gemeenschappelijke) medezeggenschapsraad, een ouderraad en aan de ondersteuningsplanraad van het samenwerkingsverband.

Initiatieven om kansen te vergroten

Aanbod op havo/vwo-niveau • In het voortgezet speciaal onderwijs geven de leraren binnen het profiel vervolgonderwijs vooral les op vmbo-niveau. Uit IQ-gegevens blijkt dat het merendeel van de vso-jongeren op dit niveau is aangewezen. Toch zijn er binnen het vso ook leerlingen met een havo- of vwo-perspectief. Het aanbod voor hen is bij de meeste vso-scholen beperkt, zeker in de bovenbouw, waar voor dit onderwijsniveau eerstegraads docenten gewenst zijn. Sommige vso-scholen sluiten een symbioseovereenkomst met een reguliere vo-school. Andere kiezen ervoor om het onderwijs met behulp van bevoegde leraren binnen een digitale leeromgeving aan te bieden. Doorgaans stromen deze leerlingen echter na de onderbouw uit naar het reguliere onderwijs.

Instroom via syntheseklas • Sommige jongeren met specifieke onderwijsbehoeften hebben baat bij een geleidelijke instroom vanuit het speciaal naar het reguliere onderwijs. Een aantal vso-scholen heeft hiervoor in de afgelopen jaren mogelijkheden gecreëerd. Een voorbeeld is de 'syntheseklas'. Dit is een klas binnen een school voor voortgezet onderwijs met een klein docententeam in een beschermde omgeving. De leerlingen krijgen gedurende een periode van een of twee schooljaren steeds meer lessen in de reguliere klassen. Soortgelijke initiatieven komen ook onder andere benamingen voor, en in de vorm van een kleine zelfstandige afdeling binnen een reguliere setting. Voor dit soort voorzieningen zijn de scholen voor voortgezet speciaal onderwijs verplicht een nevenvestiging aan te vragen. Ook moeten zij een symbioseovereenkomst afsluiten met het voortgezet onderwijs en zich houden aan de wettelijke voorschriften die voor symbiose van toepassing zijn.

Samenwerking in kindcentrum • De laatste jaren groeit het aantal scholen voor (voortgezet) speciaal onderwijs dat deel uitmaakt van een kindcentrum, ook wel expertisecentrum, multifunctionele accommodatie of talentencampus genoemd. Binnen deze centra werken de scholen met verschillende organisaties al of niet geïntegreerd samen onder een dak. Dat zijn bijvoorbeeld reguliere scholen, tussenvoorzieningen, instanties van jeugdzorg en gezondheidszorg, kinderdagverblijven of buitenschoolse opvang. Aandachtspunten hierbij zijn de regievoering en de communicatie met ouders over het ontwikkelingsperspectief.

Effect ontwikkelde initiatieven niet vastgesteld • In beleidsdocumenten staat vermeld welke financiële en kwalitatieve meerwaarde de besturen en scholen zien in de initiatieven die zij ontwikkeld hebben. Daarbij blijkt onvoldoende dat zij de effecten van de nieuwe voorzieningen op de kwaliteit van het onderwijs ook al feitelijk vastgesteld hebben of van plan zijn dit te doen. Van sommige besturen is bekend dat zij opleidingsinstituten of universiteiten bij de evaluatie van hun initiatieven betrekken.

Jongeren in een gesloten behandelsetting

Kwetsbare overgang • In totaal bieden 28 scholen onderwijs aan jongeren die verblijven in een gesloten residentiële instelling (Jeugdzorgplus) of een justitiële jeugdinstelling. De meeste van deze leerlingen hebben een onderbroken schoolontwikkeling. Vaak lukt het de leraren hen opnieuw te motiveren om kennis, vaardigheden en competenties te ontwikkelen die ze nodig hebben voor een plek op de arbeidsmarkt of voor een vervolgopleiding. Hun leerrendement hangt af van de mate waarin zij een succesvolle overgang kunnen maken naar een nieuwe bestemming en zich daar kunnen handhaven. Complexe problemen maken die overgang risicovol. Zo kampen veel jongeren met gedrags- en verslavingsproblemen en komen ze moeilijk aan huisvesting. Een aantal van hen is bovendien licht verstandelijk beperkt. Op hun weg naar zelfstandigheid en participatie in de samenleving zijn de jongeren op de hulp en ondersteuning van verschillende instanties aangewezen.

Te weinig samenwerking • Uit gezamenlijk onderzoek door de inspecties voor de Gezondheidszorg, Onderwijs, Jeugdzorg, Veiligheid en Justitie, en Sociale Zaken en Werkgelegenheid blijkt dat er onvoldoende sprake is van professionele, integrale samenwerking tussen instanties op het gebied van zorg, onderwijs, wonen, werk en inkomen (STJ/TSD, 2016). Zo weten scholen en ketenpartners elkaar niet of pas in een laat stadium te vinden. Residentiële instellingen, (gezins)voogden, jeugd-reclassering en andere betrokkenen zijn soms niet bekend met de mogelijkheden van wijkteams. Ook komt het voor dat de partijen te weinig op de hoogte zijn van de (nieuwe) routes en mogelijkheden binnen het lokale stelsel.

Regie ontbreekt • De verschillende instanties die bij de jongeren betrokken zijn, maken meestal afzonderlijk een traject- of toekomstplan. Deze plannen zijn vaak onvoldoende op elkaar afgestemd en missen een stapsgewijze opbouw met duidelijke doelen voor niet alleen de korte, maar ook de langere termijn. Bovendien beschrijven de meeste plannen slechts één aanpak. Ze bevatten geen alternatieven om de koers waar nodig bij te stellen en te zorgen dat de leerling kan blijven rekenen op ondersteuning. Ook ontbreekt vaak de regisseur die nodig is om het toekomstplan effectief te kunnen uitvoeren: één professional die de jongere, ouders en netwerkpartners bij het plan betreft.

Belemmeringen in het stelsel • Goede regievoering en afstemming tussen de betrokken partijen zijn niet genoeg om het toekomstperspectief van deze jongeren met complexe problemen waar te maken. Op landelijk niveau zijn er stelselkenmerken die om verbetering vragen. Zo zijn de instroommomenten in het onderwijs beperkt. Na beëindiging van hun residentieel verblijf kunnen veel jongeren hun onderwijsloopbaan niet onmiddellijk voortzetten, terwijl continuïteit en een goede dagbesteding voor hen nu juist zo belangrijk zijn. Daarnaast brengt de overgang van 18- naar 18+ de continuïteit van de zorg en ondersteuning in gevaar. Als een aanvraag uit de Wet langdurige zorg (Wlz) nodig is, kan die in principe pas worden gedaan als de jongere 18 jaar is. Vaak betekent dit stagnatie in zorg en/of huisvesting.

Blinde en slechtziende leerlingen

ICT-belemmeringen • In 2016 heeft Nederland het VN-verdrag voor rechten van mensen met een beperking geratificeerd. Dit verdrag moet onze samenleving toegankelijker maken voor mensen met langdurige fysieke, mentale, intellectuele of zintuiglijke beperkingen. Toegankelijkheid is meer dan de toegang tot openbaar vervoer of openbare ruimte. Voor de instellingen voor (voortgezet) speciaal onderwijs met leerlingen met een visuele beperking vraagt de toegankelijkheid van digitale diensten bijzondere aandacht. ICT biedt deze leerlingen veel kansen op ontwikkeling en participatie, maar dan moeten zij wel de mogelijkheden krijgen om de snel opeenvolgende ontwikkelingen bij te benen. Te vaak stuiten de leerlingen daarbij op belemmeringen, bijvoorbeeld omdat educatieve leermiddelen, lesmaterialen en software niet adequaat werken of de middelen voor digitale aanpassingen niet toereikend zijn.

Meervoudig beperkte leerlingen

Inkorting verblijfsduur • Scholen met (ernstig) meervoudig beperkte leerlingen in de profielen dagbesteding of arbeidsmarkt ervaren vaak de druk van het samenwerkingsverband voortgezet onderwijs om het onderwijstraject van hun leerlingen te verkorten tot de leeftijd van achttien of soms zelfs zestien jaar. Het samenwerkingsverband ziet dan geen meerwaarde in een langere verblijfsduur. Sommige besturen spannen zich actief in om het samenwerkingsverband beter met hun bijzondere doelgroepen bekend te maken. Daarmee proberen ze begrip te kweken voor de wat langere weg die deze leerlingen nodig hebben om een beoogde ontwikkeling door te maken.

4.7 Passend onderwijs en (v)so-scholen

Minder leerlingen in (v)so • Het aantal leerlingen in het speciaal onderwijs is opnieuw licht gedaald. Sinds 2014/2015 vindt ook een afname plaats in het voortgezet speciaal onderwijs. Daarmee lijkt de groei van het (v)so, waarvan tientallen jaren sprake was, te zijn gestopt. Zeer waarschijnlijk houdt dit verband met de invoering van passend onderwijs, maar ook demografische krimp kan meespelen.

Afname leerlingenaantal bij instellingen • Bij de instellingen voor leerlingen met visuele beperkingen (cluster 1) neemt het absolute aantal leerlingen af. Deze leerlingen nemen overigens al jaren relatief vaker deel aan het reguliere onderwijs. Daarnaast is bij de instellingen een trend waar te nemen om deze leerlingen intensieve ondersteuning aan te bieden op reguliere scholen die ook lichtere ondersteuningsvormen aanbieden. Dit maakt tussentijdse uitstroom makkelijker. Ook ontstaan er diverse ondersteuningsvormen waarbij leerlingen en docenten op afstand van specifieke voorzieningen gebruik kunnen maken. Uit een vergelijking van cohorten voormalige indicatieleerlingen, die zowel in het (voortgezet) speciaal als in het reguliere onderwijs zaten, blijkt dat van het cohort 2012 meer kinderen met auditieve en/of communicatieve beperkingen (cluster 2) drie jaar later in het reguliere onderwijs zitten dan van het cohort 2009.

Meer samenwerking tussen regulier en speciaal onderwijs • In veel regio's zien we initiatieven tot meer samenwerking tussen reguliere scholen en scholen voor (voortgezet) speciaal onderwijs. De onderlinge contacten zijn meer en beter geworden. De scholen zijn positief over deze versterkte samenwerking (zie ook De Boer en Van der Worp, 2016). De inspectie juicht deze ontwikkelingen toe, maar benadrukt dat altijd duidelijk moet zijn welk bestuur verantwoordelijk is voor een leerling, en dus aanspreekbaar op het onderwijsproces en de onderwijsresultaten. Uit de samenwerkingsovereenkomsten is dat nu soms onvoldoende op te maken.

Overdracht van (v)so-scholen • Voor het eerst is er sprake van schoolbesturen voor (voortgezet) speciaal onderwijs die een school als geheel overdragen aan schoolbesturen voor regulier onderwijs. Dit verschijnsel doet zich vooral in Oost-Nederland voor. Het gaat om enkele scholen voor kinderen van twaalf jaar en jonger die overgaan naar het speciaal basisonderwijs en om scholen voor voortgezet speciaal onderwijs die opgaan in het reguliere voortgezet onderwijs. In een paar gevallen heeft de inspectie er bij de besturen op moeten aandringen om bij zo'n overdracht zorgvuldige afspraken te maken met het samenwerkingsverband over de extra bekostiging die voor deze leerlingen nodig is. Daarnaast is de overname van de expertise van de leraren een belangrijk bespreekpunt.

Nog steeds veel thuiszitters • In het kader van passend onderwijs hebben samenwerkingsverbanden de opdracht om voor leerlingen passende onderwijsplekken te verzorgen. Scholen hebben de verplichting om ondersteuning te bieden, zoals vastgelegd in hun ondersteuningsprofiel. Toch zijn er nog altijd leerlingen die thuiszitten. De ouders van deze leerlingen kunnen dit melden bij de inspectie. De inspectie neemt dan contact op met de melder, de school en/of het samenwerkingsverband en ziet erop toe dat de partijen tot een oplossing komen. In schooljaar 2015/2016 kwamen zestig meldingen binnen van thuiszitters in het (voortgezet) speciaal onderwijs. Bij twee derde van de meldingen ging het om een leerling in het voortgezet speciaal onderwijs. In de meeste gevallen is er sprake van een verstoorde communicatie tussen ouders/leerling en de school, waardoor de ouders het vertrouwen in een goede oplossing hebben verloren. Vaak is het ouders onvoldoende bekend dat zij het samenwerkingsverband bij de thuiszitsituatie kunnen betrekken. Als dat niet werkt, kunnen zij een onderwijsconsulent als bemiddelaar inschakelen.

4.8 Nabeschouwing

Merkbare gevolgen passend onderwijs • Twee jaar na invoering van de stelselwijziging merkt de sector (voortgezet) speciaal onderwijs dat passend onderwijs gevolgen heeft voor de leerlingenpopulatie, de doorstroom van leerlingen naar het reguliere onderwijs en de bedrijfsvoering van de scholen. De scholen kunnen proactief met de stelselwijziging omgaan, maar de besturen zijn te vaak volgend en daardoor afhankelijk van de regionale ontwikkelingen binnen de samenwerkingsverbanden. De instellingen binnen cluster 1 en 2 maken geen deel uit van een samenwerkingsverband en voeren hun eigen beleid.

Samenwerkingsverbanden pakken regie • Scholen merken dat de samenwerkingsverbanden aan de knoppen draaien. Op financieel gebied bepalen ze onder meer in welke categorie de leerling bekostigd wordt en nemen ze besluiten om speciaal onderwijs en speciaal basisonderwijs samen te voegen. Ook beslissen ze over de afgifte van toelaatbaarheidsverklaringen voor het voortgezet speciaal onderwijs, in het bijzonder voor jonge leerlingen van elf jaar en voor de oudere vanaf achttien jaar. Landelijk gezien neemt het aantal leerlingen in het (voortgezet) speciaal onderwijs in lichte mate af, maar regionaal zijn er behoorlijke verschillen. Sommige regio's laten zelfs een toename van het aantal leerlingen zien, onder andere omdat reguliere vo-scholen leerlingen tussen dertien en achttien jaar naar het vso blijven verwijzen.

Resultaatgerichtheid toegenomen • In het speciaal onderwijs neemt het leerrendement toe. Een aantal so-leerlingen doet mee aan de Centrale Eindtoets van het basisonderwijs. In het voortgezet speciaal onderwijs hebben de uitstroomprofielen hun plek gevonden. Nog steeds is het aantal leerlingen in het uitstroomprofiel vervolgonderwijs het hoogst. Steeds meer leerlingen uit dit profiel doen examens als extraneus of via het staatsexamen. Wat opvalt zijn hun positieve resultaten bij de rekentoets. Onvoorzien is echter de toename van de gespreide examens in de vakken van het staatsexamen. Deelexamens betekenen voor sommige vso-leerlingen een goed alternatief, maar waar mogelijk verdient toch een volledig examen de voorkeur.

Arbeidsmarktgericht profiel krijgt vorm • In het profiel arbeidsmarkt zitten de minste leerlingen, maar het is geen gemakkelijke opgave hen op een arbeidsplek te krijgen. Stageplekken zijn soms moeilijk te vinden. De Participatiewet levert nog weinig plaatsen op en de weg naar de sociale werkplaats is afgesloten. Gelukkig zijn er ook mooie voorbeelden van samenwerking tussen scholen voor voortgezet speciaal onderwijs, gemeenten en het bedrijfsleven. De meeste leerlingen zijn gemotiveerd. Zij willen graag een arbeidsplek om daarmee naar vermogen in hun eigen levensonderhoud te kunnen voorzien.

Aandacht nodig voor continue onderwijsloopbanen • Door de transitie in de jeugdzorg is er een verschuiving naar thuisnabije behandeling te zien. Naar verwachting zet deze trend door. In combinatie met kortere behandelingen blijven daardoor meer leerlingen ingeschreven in het reguliere onderwijs. De continuïteit van de onderwijsloopbanen van residentiële leerlingen blijft ook onder passend onderwijs aandacht vragen. Het blijkt niet vanzelfsprekend om bij de start van het residentiële onderwijs afspraken te maken met de school van herkomst over terugplaatsing en procedures rondom de afgifte van een toelaatbaarheidsverklaring duren vaak te lang. Daardoor komen leerlingen thuis te zitten. Dat geldt in het bijzonder voor de leerlingen uit een gesloten jeugdzorginstelling of justitiële inrichting, voor wie de doorstroom naar het voortgezet speciaal onderwijs voorheen voor de duur van één schooljaar gegarandeerd was.

Leerlingen in wachtkamer • Passend onderwijs biedt veel leerlingen kansen. Steeds meer zien we dat plaatsing in het (voortgezet) speciaal onderwijs tijdelijk is. Maar daarmee zien we ook een rafelrand ontstaan van leerlingen die de samenwerkingsverbanden in tussenvoorzieningen opvangen, waar zij wachten op een passende plek in regulier of (voortgezet) speciaal onderwijs. Deze leerlingen zitten dan niet thuis, maar krijgen ook niet het aanbod en de ondersteuning die ze nodig hebben. Op deze ongewenste situaties gaat de inspectie intensiever toezien.

Literatuur

- Boer, A. de, & Worp, L. van der (2016). *De impact van passend onderwijs op het so/sbo en het vso*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen, afdeling Orthopedagogiek.
- CvTE (2016). *Terugblik 2015. Resultaten Centrale Eindtoets*. Utrecht: College voor Toetsen en Examens (CvTE).
- Inspectie van het Onderwijs (2016). *Burgerschap op school. Een beschrijving van burgerschapsonderwijs en de maatschappelijke stage*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Inspectie SZW (2016). *Als je ze loslaat, ben je ze kwijt. Onderzoek naar de begeleiding van jongeren met een arbeidsbeperking door gemeenten*. Den Haag: Inspectie Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW).
- OCW (2015). *De waarde(n) van weten. Strategische Agenda Hoger Onderwijs en Onderzoek 2015-2025*. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW).
- OCW (2016). *Tiende voortgangsrapportage passend onderwijs*. [Brief] aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, 6 december 2016]. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW).
- STJ/TSD (2016). *Kwetsbare jongeren op weg naar zelfstandigheid*. Utrecht: Samenwerkend Toezicht Jeugd/Toezicht Sociaal Domein (STJ/TSD).
- Transitie Autoriteit Jeugd (2016). *Samen voor het kind? Tweede jaarrapportage Transitie Autoriteit Jeugd*. Den Haag: Transitie Autoriteit Jeugd.
- Wel, J. van der, Snijdwint, M., & Mol, N. (2016). *Extern evaluatieonderzoek traject excellente scholen*. Amsterdam: Regioplan.

Meer informatie vindt u op www.destaatvanhetonderwijs.nl

Bijlage

Tabel 1 Beoordeling van de in 2015/2016 onderzochte scholen voor (voortgezet) speciaal onderwijs (n=126)

	Percentage voldoende
De school stelt bij plaatsing voor iedere leerling binnen zes weken een ontwikkelingsperspectief vast.	92
De school gebruikt een samenhangend systeem van (waar mogelijk genormeerde) instrumenten en procedures voor het volgen van de prestaties en de ontwikkeling van de leerlingen.	84
De school stelt vast of de leerlingen zich ontwikkelen conform het ontwikkelingsperspectief en maakt naar aanleiding hiervan beredeneerde keuzes.	44
De school voert het onderwijs en de ondersteuning planmatig uit.	68
Bij de aangeboden leerinhouden op het gebied van Nederlandse taal en rekenen/wiskunde biedt de school de kerndoelen als te bereiken doelstellingen (so)/De school hanteert een leerstofaanbod voor de kernvakken van het uitstroomprofiel (vso).	98
Het leerstofaanbod van de leerroute sluit aan op de uitstroombestemming.	79
De leraren zetten de geplande onderwijstijd doelgericht in.	97
De school heeft een veilige leer- en werksituatie voor zowel de leerlingen als het personeel.	96
De leraren geven duidelijke uitleg van de leerstof.	88
De leraren realiseren een taakgerichte werksfeer.	96
De leerlingen zijn actief betrokken bij de onderwijsactiviteiten.	90
De leraren stemmen hun (ortho)pedagogisch handelen af op (problematisch) gedrag van leerlingen.	97
De school evalueert jaarlijks de leerresultaten van de leerlingen.*	40

*n=164

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2016

Tabel 2 Aantal scholen voor voortgezet speciaal onderwijs waar het arbeidsmarktgerichte profiel op onderdelen als voldoende beoordeeld is in 2015/2016 (n=29)

	Aantal voldoende
De school stelt vast of de leerlingen zich ontwikkelen conform het ontwikkelingsperspectief (in het bijzonder de arbeidscompetenties) en maakt naar aanleiding hiervan beredeneerde keuzes.	10
Voor het arbeidsmarktgerichte uitstroomprofiel biedt de school de kerndoelen aan als te bereiken doelstellingen.	23
Het leerstofaanbod van de leerroute sluit aan op de uitstroombestemming.	22
De voorbereiding op en de uitvoering en begeleiding van de praktijkvorming zijn doeltreffend.	26
De school heeft een veilige leer- en werksituatie voor zowel de leerlingen als het personeel.	28
De inrichting van het gebouw en de lesruimten getuigen van een veilige en inspirerende leer- en werkomgeving.	27
De onderwijsactiviteit heeft een doelgerichte opbouw.	25
De leraren geven duidelijke uitleg van de leerstof.	23
De leraren realiseren een taakgerichte werksfeer.	27
De leerlingen zijn actief betrokken bij de onderwijsactiviteiten.	25
De leerlingen krijgen effectieve feedback op hun leerproces.	24
De leraren stemmen binnen de leerroute de aangeboden leerinhouden af op de onderwijsbehoeften van leerlingen.	17
De leraren stemmen de instructie af op verschillen in instructiebehoeften van leerlingen.	24
De school evalueert regelmatig de kwaliteit van het onderwijsleerproces van het arbeidsmarktgerichte uitstroomprofiel.	19
De school evalueert jaarlijks de resultaten van de leerlingen in het arbeidsmarktgerichte uitstroomprofiel (waaronder de bereikte arbeidscompetenties).	3
De school heeft een beeld van de competenties en functies die zij nodig acht voor het verzorgen van het arbeidsmarktgerichte uitstroomprofiel.	27
De school heeft zicht op de ontwikkelbehoeften van het personeel.	27
De school heeft een professionaliseringsbeleid gericht op het (verder) ontwikkelen van de kwaliteit van het personeel dat het arbeidsmarktgerichte uitstroomprofiel verzorgt.	24
De leraren die het onderwijs verzorgen, zijn daartoe bevoegd (WEC, art. 3).	17

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2016

